

**ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ В СКЛАДІ ЕКОЛОГІЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ:
РОЛЬ, ФУНКЦІЇ, ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ**

***PROTECTED AREAS IN COMPOSITION OF ENVIRONMENTAL
INFRASTRUCTURE: ROLE, FUNCTIONS, VECTORS OF
DEVELOPMENTS***

Воробйова О.А.
Aleksandra Vorobiova

У статті проаналізовано місце територій та об'єктів природно-заповідного фонду в системі екологічної інфраструктури, їх роль та функції.

Розглянуто напрями запровадження рекреаційно-туристичної діяльності на природно-заповідних територіях, в якості одного з шляхів ефективного розвитку природно-заповідного фонду України.

На сьогоднішній день інфраструктура є однією з найважливіших підсистем сучасного ринкового господарства. Вона носить допоміжний характер, виступає як загальна умова, тло для функціонування базисних галузей виробничої й невиробничої сфери, разом з тим забезпечуючи функціонування мільйонів робочих місць. Від рівня розвитку інфраструктури залежить ефективність функціонування всіх структурних елементів господарства і їх загальної взаємодії.

Інфраструктуру підрозділяють на виробничу, соціальну й екологічну (рис. 1). Найважливішим чинником реформування існуючої системи управління природоохоронною діяльністю на нинішньому етапі є створення організаційних основ і відповідних спонукальних стимулів подальшого розвитку екологічної інфраструктури в Україні, як якісно нового механізму управління природокористуванням [1].

Система екологічної інфраструктури є виконавчим механізмом, так званого, «м'якого» управління природою, побудоване на ініціації корисних природних ланцюгових реакцій, у тому числі процесів відновлення й поновлення ресурсів, відновлення саморегулюючої й самостабілізуючої функцій ландшафту, підвищення природного потенціалу територій і т.д. Вона розглядає основні проблеми взаємодії суспільства (виробництво й населення) і природи, які найбільш гостро проявляються в процесі природокористування.

Основу екологічної інфраструктури становить «екологічний каркас» території, що складається з трьох взаємозалежних ланок природного й природно-антропогенного походження - біоцентрів (або природно-географічних вікон), біокоридорів і буферних зон (див. рис.1).

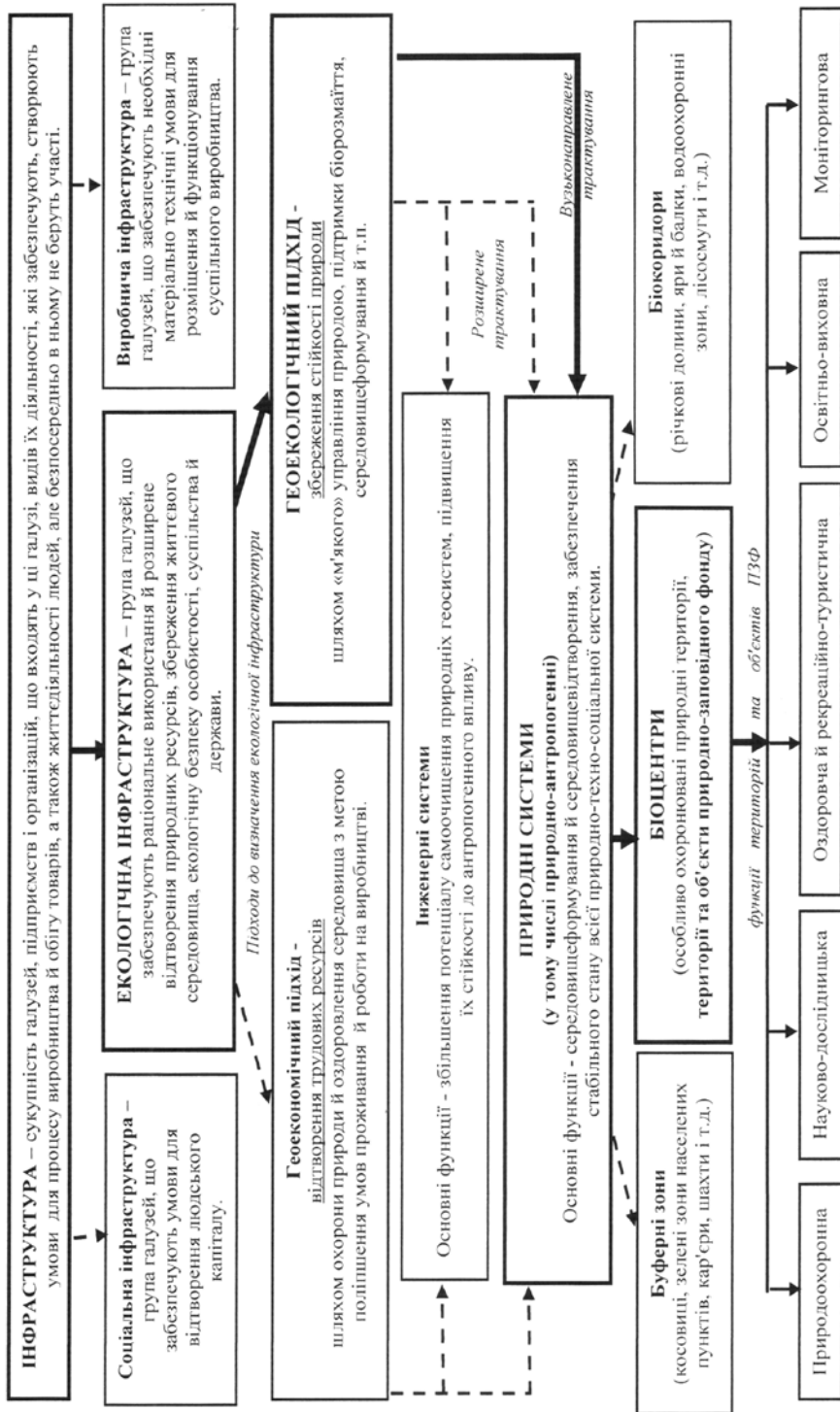

Рис. 1. Місце й функції природно-заповідного фонду в загальній моделі екологічної інфраструктури

Ядром «екологічного каркасу» природних територій є, насамперед, особливо охоронювані природні території й території та об'єкти природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), які відіграють головну роль при формуванні середовища та збереженні його стійкості. Вони не тільки забезпечують саморегуляцію екосистем і екологічних процесів на даних територіях, але є запорукою стабільності екологічної обстановки на прилягаючих територіях.

Мережа природно-заповідних територій та об'єктів є своєрідним «барометром» природних систем, який передбачає оцінку їх екологічної рівноваги. Тобто для того, щоб контролювати стан змінених і безперервно змінюваних екосистем, необхідне збереження еталонів — систем, що знаходяться близько до природного стану. Порівняно з ними, треба визначати зміни решти співтовариств, їх ступінь і спрямованість. Це допоможе визначити екологічний поріг, за яким зміни екосистем стають незворотними.

Одним із основних завдань природно-заповідних територій та об'єктів є проведення багаторічних спостережень за природним розвитком екосистем певних регіонів, а їх кінцева мета — пізнання законів еволюції органічного світу. Ця мета диктує необхідність невтручання в природу на природно-заповідних територіях, забезпечення спадкоємності спостережень.

Природно-заповідні території та об'єкти виконують також роль банку гено- і цено-фонду. Стабільне довгострокове використання біосфери в майбутньому залежить від збереження для наступних поколінь всього генетичного різноманіття планети і її окремих регіонів, забезпечення умов можливості еволюційного розвитку видів. Природно-заповідні території у вирішенні цієї проблеми відіграють особливу роль, тому що створюються в першу чергу на територіях, що відрізняються багатством флори і фауни, а також різноманіттям рослинності. Крім того, оскільки кожний природний регіон повинен максимально задовольняти потреби людини для проживання в ньому і створювати необхідну комфортність, природно-заповідні території та об'єкти повинні служити естетичним, культурним і виховним цілям. Особливе значення при цьому має спілкування людини з природою [2].

Узагальнюючи вищевикладене та спираючись на статтю 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», слід зазначити, що території та об'єкти ПЗФ можуть виконувати природоохоронні, науково-дослідні, оздоровчі й рекреаційно-туристичні, освітньо-виховні функції, а також функції моніторингу навколишнього природного середовища [3] (див. рис. 1).

З урахуванням особливої важливості тієї ролі, яку виконують території та об'єкти ПЗФ при формуванні середовища та збереженні його стійкості, розглянемо їх стан та напрями розвитку в Україні. Сучасна структура ПЗФ в Україні включає 11 категорій територій та об'єктів загальнодержавного і місцевого значення.

Структуру кількості та площ територій та об'єктів ПЗФ України, за даними Департаменту заповідної справи Мінекоресурсів України, станом на 01.01.2011р. наведено в таблиці 3. При цьому, близько 90% від

кількості всіх існуючих об'єктів припадає на пам'ятки природи, заказники та заповідні урочища, тоді як за площею біля 80% ПЗФ становлять заказники, національні природні та регіональні ландшафтні парки (рис. 2).

Таблиця

Структура кількості та площ територій та об'єктів ПЗФ України за категоріями станом на 01.01.2011р.

Категорія	Кількість об'єктів	% від заг. кількості	Площа, тис. га	% від заг. площі
Заповідники:	23	0,3	456,2	12,2
природні	19	0,2	205,3	5,5
біосферні	4	0,1	250,9	6,7
Національні природні парки	47	0,6	1215,8	32,5
Заказники:	2922	37,8	1282,1	34,2
загальнодержавного значення	306	4,0	419,7	11,2
місцевого значення	2616	33,8	862,4	23,0
Пам'ятки природи:	3245	41,9	27,7	0,7
загальнодержавного значення	132	1,7	5,8	0,1
місцевого значення	3113	40,2	21,9	0,6
Ботанічні сади:	28	0,3	1,9	0,05
загальнодержавного значення	18	0,2	1,8	0,05
місцевого значення	10	0,1	0,1	0,002
Зоологічні парки:	12	0,2	0,4	0,01
загальнодержавного значення	7	0,1	0,1	0,002
місцевого значення	5	0,1	0,3	0,01
Дендрологічні парки:	54	0,7	1,7	0,04
загальнодержавного значення	19	0,2	1,4	0,03
місцевого значення	35	0,5	0,3	0,01
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва:	547	7,1	13,4	0,4
загальнодержавного значення	88	1,1	6,0	0,2
місцевого значення	459	6,0	7,4	0,2
Регіональні ландшафтні парки	58	0,7	648,1	17,3
Заповідні урочища	803	10,4	97,2	2,6
Всього:	7739	100,0	3744,5	100,00
в тому числі:				
загальнодержавного значення	640	8,3	2106,8	56,3
місцевого значення	7099	91,7	1637,7	43,7
Заказник загальнодержавного значення (Чорне море)	1	-	402,5	-

Примітка: таблицю побудовано за даними Державного департаменту заповідної справ, Міністерства екології та природних ресурсів України

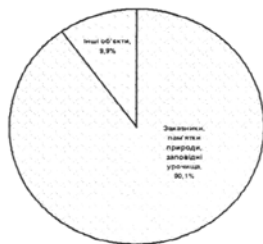

Рис.2.а. Кількість об'єктів ПЗФ

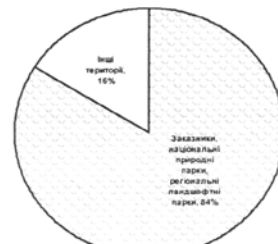

Рис.2.б. Площа територій ПЗФ

Половину (56%) площі ПЗФ України займають території та об'єкти загальнодержавного значення. Серед них 19 природних і 4 біосферних заповідників, 17 національних природних парків, 306 заказників, 132 пам'ятки природи, 18 ботанічних садів, 19 дендрологічних та 7 зоологічних парків, 88 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Частка площ територій та об'єктів окремих категорій у ПЗФ складає: природних заповідників - 5,5%, біосферних заповідників - 6,7%, національних природних парків - 32,5%, регіональних ландшафтних парків - 17,3%, заказників - 34,2%, пам'яток природи - 0,7%, заповідних урочищ - 2,6%, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва - разом 0,5%.

Починаючи з 1991 р. площа ПЗФ України зростає більш ніж удвічі, або на 2,0 млн. га. Нині до його складу входить 7739 територій та об'єктів загальною площею понад 3,5 млн. га, що становить 5,7% території держави.

Але незважаючи на це, площа ПЗФ в Україні є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості країн Європи, де середній відсоток заповідності становить 15%. Площа заповідних земель в Європі на одну людину становить близько 2220 м², при 570 м² в Україні.

Окрім того, не дивлячись навіть на певні кроки, зроблені в напрямку збільшення площ територій ПЗФ, в Україні не спостерігається явної позитивної тенденції в розвитку мережі ПЗФ і заповідної справи в цілому. Темпи зростання площі ПЗФ становлять у середньому лише 20 тис. га на рік. Відсоток заповідності, який планувалось довести до 7% від площі держави ще до 2006р., не досягнутий [4]. Тут слід відмітити, що цей показник є дуже важливим екологічним і соціальним показником, підвищення якого сприяє екологічній стабільності, збереженню генофонду країни. В різних регіонах країни відсоток заповідності коливається від 1,5% до 15,6% (лише м. Севастополь значно відрізняється з показником заповідності 30,3%), при чому, у 14 областях України він становить всього 1,5-5,8%, у 6 областях має середні значення - 6,7-8,8%, і тільки у п'яти областях та містах Києві і Севастополі він перевищує 11%.

Відносно перспектив збільшення цього показника слід зазначити ще такі розбіжності в законодавчих актах. Так, у проекті Загальнодержавної програми розвитку заповідної справи на період до 2020 року передбачено його збільшення до 10% (відповідно до 2020 року), в той час як у Законі України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України» - до 10,4% до 2015 року.

Крім недостатнього значення показника заповідності існує низка інших проблем, які перешкоджають стабільному та ефективному розвитку територій та об'єктів ПЗФ в Україні.

Так, наприклад, разом із зниженням темпів зростання площі ПЗФ, завжди існує загроза втрати вже заповіданих і зарезервованих під заповідання унікальних та еталонних природних комплексів через їхнє нецільове використання та вилучення зі складу земель ПЗФ.

Не відповідає сучасним вимогам стан моніторингу природних комплексів на територіях ПЗФ загальнодержавного та міжнародного

значення.

Установи ПЗФ не повністю забезпечені адміністративними та лабораторними приміщеннями, вони не мають спеціальної техніки для проведення природоохоронних заходів, у них не створені екопросвітницькі центри.

Забезпеченість установ ПЗФ основними засобами становить у середньому 20–28% від потреби, а наявні предмети довготривалого користування морально застарілі та зношені. Загалом зношеність основних засобів установ ПЗФ Мінприроди становить 65–98%. Причина відставання від загального прогресу — вкрай недостатнє інвестування капітальних видатків із загального фонду держбюджету [5].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №1001 від 21.07.2006р. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» [6], одним із заходів на шляху досягнення такого стратегічного завдання, як підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу, вказано введення в експлуатацію природоохоронних об'єктів. Хоча конкретно для кожного регіону, при переліченні пріоритетних напрямів їх розвитку, це завдання не вказано.

На території України нині збереглась тільки третина природної рослинності й до того ж у дуже трансформованому вигляді. Не змінених господарською діяльністю ландшафтів в Україні, майже, не залишилось. Мало змінені ландшафти становлять 12,7% території. Це, головним чином, вторинні ліси, заболочені ділянки, природно-заповідні та інші природоохоронні території. Треба визнати, що для збільшення площі ПЗФ в Україні практично відсутні резерви мало змінених територій. Показник розораності сільськогосподарських угідь є одним із найвищих в Європі та Світі й становить 55% загальної території країни (у США - 17%, у Західній Європі - до 30%) [7].

Крім того, на сьогодні існує істотний розрив між забезпеченістю заповідниками і рівнем деградації територій (в розрізі природних зон). Відповідно до показника площі деградованих земель, зони Степу і Лісостепу (8,0% і 10,1%) найменш забезпечені заповідниками (0,065%). У той же час, Карпати і Крим з найменшим відсотком деградації земель мають переваги по заповідних територіях. Існує серйозна проблема репрезентативності екологічної мережі. Особливо гостро вона виявляється в степовій і лісостеповій зонах.

Негативні тенденції ускладнюються і тим, що в Україні відсутній цілісний і реально діючий економічний механізм, здатний ефективно вирішувати проблеми та завдання збереження цінних заповідних територій та об'єктів в інтересах еколого орієнтованого соціально-економічного розвитку. Одні його складові діють, але не в повному обсязі, а інші - до цього часу не вийшли зі стадії досліджень.

Таким чином, реальний стан заповідної справи в Україні нині викликає неабияке занепокоєння. Основні причини негативної ситуації, що склалася в природно-заповідній сфері України, наведені в таблиці 6. З таблиці бачимо, що коло проблем обширне і потребує зваженого та системного вирішення. І зробити це можливо, на наш погляд, лише

«зверху», тобто на державному та, навіть, на міждержавному рівні. Відзначимо, що одним із шляхів ефективного розвитку ПЗФ України, на наш погляд, є запровадження розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на природно-заповідних територіях.

Таблиця 6

Причини негативної ситуації, що склалася в природно-заповідній сфері України

Узагальнена проблема	Складові узагальненої проблеми
1. Недосконалість системи управління ПЗФ	1.1. Відсутня чітко визначена стратегія розвитку заповідної справи.
	1.2. У системі Мінекології не створена належна вертикальна структура управління, яка б забезпечувала управління і контроль за формуванням та утриманням ПЗФ в регіонах країни.
2. Непослідовність стосовно формування мережі ПЗФ	2.1. Зниження темпів зростання площі ПЗФ за рахунок створення нових та розширення територій існуючих об'єктів ПЗФ.
	2.2. Зростає загроза втрати вже існуючих об'єктів ПЗФ.
3. Низький рівень фінансового та матеріального забезпечення територій та об'єктів ПЗФ	3.1. Недостатність фінансування з Держбюджету.
	3.2. Неможливість залучення іноземних інвестицій через недосконалість існуючого законодавства.
4. Недостатній рівень забезпеченості природно-заповідної сфери кваліфікованими кадрами	4.1. Недосконалість підготовки професійних кадрів заповідної справи, кадрової політики і планової перепідготовки фахівців з охорони біорізноманіття.
	4.2. Відсутність єдиної системи оплати праці, соціальних гарантій та пільг, належних умов життя і праці працівників установ ПЗФ.
5. Недосконалість охорони територій та об'єктів ПЗФ	5.1. Низький професійно-кваліфікаційний рівень працівників служби державної охорони ПЗФ України, обмеженість їх прав та правова незахищеність.
	5.2. Відсутність ефективного контролю за дотриманням режимів, низький загальний рівень екологічної освіти та інформованості населення.

Актуальність розвитку на територіях ПЗФ рекреаційно-туристичної діяльності, на наш погляд, є очевидною. Відповідно до статті 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [3], одним із видів використання територій та об'єктів ПЗФ є використання в оздоровчих та інших рекреаційних цілях.

Рекреаційно-туристична діяльність організовується відповідно до функціонального зонування та проектів організації території національних природних парків і регіональних ландшафтних парків, охорони, відтворення та рекреаційного використання їх природних комплексів і об'єктів, проектів організації території біосферних заповідників та охорони їх природних комплексів, а також проектів утримання та реконструкції парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, проектів організації території зоопарків, ботанічних садів, дендропарків.

Рекреаційна діяльність у межах заказників і пам'яток природи може здійснюватися за умови забезпечення охорони та збереження їх природних комплексів відповідно до положень про заказники та охоронних зобов'язань власників або користувачів земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених заказниками або пам'ятками природи.

Рекреаційно-туристична діяльність у межах територій та об'єктів ПЗФ може здійснюватися за такими основними видами, як: утилітарний відпочинок, екскурсійна діяльність, туристична діяльність, оздоровлення, любительське і спортивне рибальство та полювання.

Рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів ПЗФ здійснюється установами ПЗФ, підприємствами, установами та організаціями, у підпорядкуванні яких перебувають ці території та об'єкти, і може здійснюватися ними ефективно при забезпеченні низки наступних передумов [8]:

- законодавче оформлення рекреаційної діяльності;
- створення і функціонування сервісної рекреаційно-туристичної інфраструктури на визначених згідно з чинним законодавством територіях та об'єктах ПЗФ;
- впровадження економічного механізму надання платних рекреаційно-туристичних послуг у межах територій та об'єктів ПЗФ, та створення якісного їх асортименту;
- організація (розроблення: опис, нанесення на картографічну основу, винесення в натуру, або маркування) та інфраструктурне облаштування туристичних та екскурсійних маршрутів, еколого-освітніх стежок відповідно до пейзажного різноманіття ландшафтів;
- організація ведення кадастру рекреаційних ресурсів територій та об'єктів ПЗФ;
- координація діяльності курортно-рекреаційних закладів незалежно від їх форм власності та підпорядкування щодо використання природних лікувальних ресурсів у межах територій та об'єктів ПЗФ шляхом контролю спеціальними підрозділами центрального органу виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища та його органів на місцях за укладанням угод про рекреаційну діяльність;

- створення і ведення інформаційного банку даних щодо рекреаційно-оздоровчих закладів, які знаходяться у межах територій та об'єктів ПЗФ;

- участь у вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях, з'їздах, семінарах, присвячених питанням розвитку рекреації, туристичного менеджменту та маркетингу;

- вивчення, узагальнення та впровадження вітчизняного і зарубіжного досвіду щодо організації рекреаційної діяльності на природно-заповідних територіях та об'єктах;

- залучення приватного сектора до рекреаційно-туристичного підприємництва;

- організація рекламно-видавничої та інформаційної діяльності.

Відзначимо, що на прискорення розвитку рекреаційно-туристичної діяльності установ ПЗФ України, поліпшення їх фінансового стану направлена постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду» №1913 від 28.12.2000р. Різновиди такої діяльності перелічені в затвердженому постановою Переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами ПЗФ.

З метою поліпшення економічних умов, сприятливих, зокрема, для інвестицій у розвиток рекреації на території установ ПЗФ України, вищезазначена постанова звільняє суб'єкти рекреаційної діяльності за надані платні послуги від відрахувань в якості податків. В структурі механізму надання послуг пріоритетне місце надається таким економічним важелям ринкового типу як ліміти рекреаційного використання, нормативи і коефіцієнти плати за послуги.

Підсумовуючи все вищенаведене, зазначимо, що для вирішення проблем, які існують на сьогодні в області розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на територіях ПЗФ в Україні, треба забезпечити виконання наступних *першочергових заходів*:

- оптимізація рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ, тобто визначення допустимих рекреаційних навантажень на природні комплекси в кожному конкретному випадку, допустимих видів рекреації та контроль за дотриманням цих норм;

- розвиток спеціальних видів туризму, зокрема: спостереження за тваринами, походи маршрутами історичних та літературних героїв, «наодинці з природою» тощо;

- реалізація економічних проектів установ ПЗФ у сфері рекреації та інших видів господарської діяльності в тих її формах, що не руйнують і не пошкоджують навколишнє природне середовище;

- широке залучення до рекреаційної діяльності місцевого населення, в тому числі до сільського та екотуризму;

- підвищення якості рекреаційно-туристичних послуг та інфраструктури на територіях та об'єктах ПЗФ;

- рекламування рекреаційних можливостей установ ПЗФ;

- розробка та реалізація нормативних документів щодо спрощення сертифікації туристичних послуг у межах територій установ ПЗФ, оптимізації орендних відносин при використанні рекреаційних об'єктів.

При цьому, забезпечення виконання перелічених заходів повинно бути спрямоване на сталий (екологічно збалансований) розвиток територій та об'єктів ПЗФ, та повинно *забезпечуватися за наступних умов*:

1) Впровадження науково обґрунтованих, сучасних методів управління природними ресурсами, що базуються на екосистемному підході; підтримання і відновлення традиційних, природозберігаючих технологій природокористування, впровадження нових, екологічно безпечних видів господарської діяльності, насамперед соціально зорієнтованих, а також екологізації місцевої економічної діяльності. Природоохоронні технології повинні спрямовуватися на підвищення природної стабільності та стійкості екосистем.

2) Рекреаційну та оздоровчу діяльність треба здійснювати на підставі аналізу інвестиційних можливостей конкретних заповідних територій, розвитку обсягів та асортименту існуючих платних послуг, поліпшення їх якості. Треба розробляти та впроваджувати правові механізми інвестування економічного розвитку установ ПЗФ, врахування інтересів ПЗФ в бюджетному процесі та суспільно-економічному плануванні регіонів, їх впливу на процес прийняття рішень у цих сферах.

Реалізація вищезазначених заходів забезпечить створення наступних сприятливих умов для відпочинку та оздоровлення населення в природних умовах та екологічно-збалансованого (сталого) розвитку відповідних регіонів [9]:

- поліпшення управління заповідною справою;
- соціально-економічний розвиток установ ПЗФ;
- проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень у сфері заповідної справи;
- збільшення площі ПЗФ України до 10% від загальної території України;
- запобігання використанню територій та об'єктів ПЗФ не за їх цільовим призначенням;
- раціональне природокористування в межах територій та об'єктів ПЗФ;
- збереження генофонду рослинного і тваринного світу;
- поліпшення фінансового забезпечення розвитку заповідної справи;
- підвищення якості рекреаційно-туристичних послуг та інфраструктури на територіях та об'єктах ПЗФ;
- залучення до управління у сфері заповідної справи висококваліфікованих кадрів;
- створення системи екологічної освіти, рекреації, в тому числі туризму та оздоровлення населення, залучення його широких верств до розв'язання екологічних проблем;
- удосконалення природоохоронного законодавства та його адаптації до законодавства країн Європейського Союзу;
- розбудову національної та Пан'європейської екологічних мереж, Всесвітньої мережі біосферних резерватів, мережі водно-болотних угідь міжнародного значення;

- виконання міжнародних конвенцій та угод, активізацію участі України в міжнародному співробітництві з питань охорони навколишнього природного середовища.

В результаті проведеного аналізу місця та функцій ПЗФ в загальній моделі екологічної інфраструктури, можна зробити наступні **загальні висновки**:

1. Екологічна інфраструктура є невід'ємним і обов'язковим елементом системи регулювання екологічного балансу території. Вона розглядає основні проблеми взаємодії суспільства (виробництво й населення) і природи, які найбільш гостро проявляються в процесі природокористування.

2. Основу екологічної інфраструктури становить «екологічний каркас» території, ядром якого «екологічного каркасу» природних територій є, насамперед, особливо охоронювані природні території й території та об'єкти ПЗФ, які відіграють головну роль при формуванні середовища та збереженні його стійкості, виконуючи природоохоронні, науково-дослідні, оздоровчі та інші рекреаційні, освітньо-виховні функції та функції моніторингу навколишнього природного середовища.

3. В результаті проведеного аналізу стану та напрямів розвитку територій та об'єктів ПЗФ в Україні, можна констатувати, що: по-перше, реальний стан заповідної справи в Україні нині викликає велике занепокоєння, а по-друге, що майже всі рекомендації та завдання щодо поліпшення цього стану та розвитку територій та об'єктів ПЗФ на сьогоднішній день залишаються не реалізованими на практиці.

4. Аналіз основних причин негативної ситуації, що склалася в природно-заповідній сфері України, дозволив згрупувати їх в наступні п'ять блоків:

- недосконалість системи управління ПЗФ;
- непослідовність стосовно формування мережі ПЗФ;
- низький рівень фінансового та матеріального забезпечення територій та об'єктів ПЗФ;
- недостатній рівень забезпеченості природно-заповідної сфери кваліфікованими кадрами;
- недосконалість охорони територій та об'єктів ПЗФ.

5. Для вирішення існуючих проблем, які перешкоджають стабільному та ефективному розвитку територій та об'єктів ПЗФ в Україні, існує гостра потреба затвердити та забезпечити реалізацію на практиці комплексу заходів щодо забезпечення належних умов для реалізації єдиної державної політики у сфері розвитку заповідної справи в Україні; створення науково обґрунтованої мережі територій та об'єктів ПЗФ як органічної складової сталого розвитку держави, доведення її площі до 10% території України; формування на її основі екомережі як складової Пан-Європейської екомережі; забезпечення розробки та здійснення наукових досліджень і моніторингу екосистем; створення на базі територій та об'єктів ПЗФ системи збалансованого природокористування, еколого-освітнього та рекреаційного використання їхніх ресурсів.

6. Одним із шляхів ефективного розвитку ПЗФ України можна вважати запровадження на природно-заповідних територіях розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. При цьому, для вирішення нагальних та складних проблем, які існують на сьогодні в області розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на територіях ПЗФ в Україні, треба забезпечити виконання низки першочергових заходів, виконання яких повинно бути спрямоване, у кінцевому підсумку, на сталий (екологічно збалансований) розвиток територій та об'єктів ПЗФ.

Література

1. Важинський Ф.А., Черторижський В.М. Розвинута екологічна інфраструктура – показник конкурентоспроможності регіонів [Електронний ресурс] / Ф.А.Важинський, В.М.Черторижський. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/16_6/212_Wazynski_16_6.pdf (Інтернет-сторінка Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського).

2. Писаренко В.Н., Писаренко П.В., Писаренко В.В. Экологическая роль природно-заповедных территорий Украины: Классификация и роль объектов природно-заповедного фонда [Электронный ресурс] / В.Н.Писаренко, П.В.Писаренко, В.В.Писаренко. – Режим доступа: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=527.

3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» №2456-ХІІ від 16.06.1992р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (Офіційний сайт Верховної Ради України).

4. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/national_ecology.pdf (Офіційний сайт Організації об'єднаних націй в Україні).

5. Канцурак В.В. Нащадкам маємо залишити рідкісні види флори і фауни // «Урядовий кур'єр» від 04.11.2011р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles> (Офіційний сайт газети «Урядовий кур'єр»).

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» № 1001 від 21.07.2006 р. // Офіційний вісник України, № 30, 2006. – С. 36-78.

7. Гетьман В. Скарби в бур'янах заповідної природи: бажане й реальне [Електронний ресурс] / В.Гетьман. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/168680> (Електронна версія газети «День»).

8. Воробйова О.А. Збалансоване природокористування та господарювання в рекреаційно-туристичній сфері / О.А.Воробйова. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012. – 248 с.

9. Гетьман В. Найкраща дівка — засватана, найпривабливіша земля — заповідна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3320/61122> (Електронна версія газети «Дзеркало тижня»).

Abstracts

Vorobiova O.A.

Protected areas in composition of environmental infrastructure: role, functions, vectors of developments

The place of territories and objects protected areas in environmental infrastructure system, their role and functions are analyzed in the article. The directions of introduction of recreation and tourism activities in protected areas, as one way of effective development of protected areas of Ukraine, are considered.